

Деновите во Тетово на свечен начин беше одбележана 5-годишнината од настаните во 2001 година, а нашата научна и политичка елита сè уште не успеа да дефинира што се случуваше. Речиси истовремено се спомнуваат поимите војна, востание, конфликт. Лидерите кои тогаш ја имаа власта, постојано нè потсетуваат дека во 2001 година во Македонија имаше војна за територија. Неодамна, еден од челниците на сегашната албанска владајќа политичка партија и тогашен командант на вооружените сили на ОНА изјави дека во 2001 година имало востание, во кое учествувале Албанци, Турци и Роми, кои се бореле за човекови права и слобода против еднонационалните политички структури и вооружени сили на Македонија, кои биле конзервативни и недемократски, а силите на ОНА биле реформистички, демократски и напредни. Во македонската актуелна политичка терминологија настаните од 2001 година се дефинираат како конфликт. Очигледно овие поими се користат наменски и со одредени цели и пораки.

Од друга страна, пак, во меѓународната политичка терминологија за состојбите на Балканот по распаѓањето на СФРЈ веќе е востановен поимот Балканските војни при крајот на XX век. Иако настаните во Македонија се случуваат на почетокот на XXI век, сепак се сметаат како продолжение на воената разрешница на СФРЈ. Затоа двајца Македонци се најдоа пред Хашкиот суд за воени злосторства.

Воената наука и терминологија за овие поими имаат поинакви дефиниции. Според класичната воена стратегија, под војна се подразбира комплексен, интензивен и масовен судир меѓу држави, воено-политички сојузи или различни општествени сили внатре во една земја, во која масовно и организирано се применува вооружено насилство и се води вооружена борба заради остварување одредени политички, економски и воени цели на државите или на народот. Војната е средство на политиката и нејзино продолжение; најзначајно обележје е масовната примена на средствата за вооружено насилство. Во Маке-

Ванче СТОЈЧЕВ

“

*Vist i nat a niz
i st orijat a vo
sega{ nost a za
i dni nat a...*

”

донија во 2001 година се водеше војна како сложен општествен судир, во кој организирано се применуваше вооружено насилство поради остварување територијални, политички и други цели. Во таа војна дојде до судир меѓу две вооружени сили: на една страна силите на ОНА, а на друга безбедносните сили на РМ и АРМ. Структурата на таа војна е составена од два глобални вида активности: подготовки за вооружена борба и водење вооружени дејства. Основни претпоставки за реализација на подготвителните активности за силите на ОНА се: идеолошко-поли-

тичка подлога; компактна жива сила; материјално-технички средства, односно финансиска поддршка; и меѓународна поддршка.

Идеолошко-политичката подлога на ОНА е содржана во големоалбанската програма втемелена во првата Призренска лига од 1878 година, која повремено, во различни форми, ја потенцираат речиси сите албански лидери од просторите со мнозинско албанско население, без оглед на постојните граници. На териториите кои се планира да влезат во состав на голема Албанија со различни мерки, методи и активности е извршено етничко чистење, со

што се создадени територии со речиси компактно албанско население. Од различни легални и нелегални извори, од силите на УЧК од Косово и особено од албанската дијаспора силите на ОНА се здобија со силна материјално-техничка и финансиска поддршка. На почетокот на борбените дејства, непосредно по навлегувањето на силите на ОНА од Косово на територијата на Македонија, истакнати раководители на НАТО и на ЕУ ги нарекуваа терористи и бандити, а подоцна ги именуваа како борци за човекови права. На тој начин тие ја изразија и меѓународната поддршка на ОНА.

Во тоа време Македонија ги лекуваше раните од економската блокада, а речиси истовремено беше и албанската бегалска криза кога во нашата земја беа сместени околу 400.000 лица од Косово. Во македонските безбедносни и армиски структури беа почнати реформите и трансформацијата. Тогаш беа откриени повеќе нелегални паравоени организации и тајни магацини со оружје. Во такви услови македонските сили за безбедност и на АРМ не беа подготвени за борба. Политичкото и военото раководство не се снајде и не

кедонските сили се претворија во извршители во корист на повисоките меѓународни интереси. Вооружени форми на борбени дејства: заседи кај силите на ОНА и воспоставување фронтиска линија кај македонските сили. Во овој период се случиле и првите киднапирања на цивилни лица.

Во третата фаза се водеа борби во населени места, борби за освојување стратешки објекти, се објави Призренската декларација и почнаа подготовки за преговори. Кај македонското највисоко раководство се појавила несогласности и различни гледања на состојбата во државата и за начинот на употреба на вооружените сили. Таквата состојба во раководството кај народот создаде атмосфера на незадоволство, што влијаеше за малиот процент во мобилизацијата.

Четвртата фаза се преговорите кои завршија со потпишување на Рамковниот договор, со што е реализиран планот на Фровик, објавен во Скопје паралелно со појавата на Призренската декларација.

Според тоа, тогаш се водеше војна и тоа специфична. Таа почна со агресија од надвор, а потоа со еволуирањето на целите на војната, еволуираше и меѓународ-

рувањето на целите се раѓа чувство на фрустрации и незадоволство. Другата страна може да чувствува директна вербална или физичка провокација, која може да предизвика одредена форма на агресивно реагирање. Тогаш се преземаат првите формални и неформални облици на контакти со помирувачки карактер, почнуваат договори околу поконструктивна комуникација и евентуален почеток на преговори. Пред вооружените настани состојбата во Македонија во 2001 година не беше конфликтна. Власта ја сочинуваше коалицијата на ВМРО-ДПМНЕ и ДПА, прифаќањето на бегалците од Косово имаше позитивно влијание на развојот на односите меѓу албанското и македонското население, што значи дека немаше конфликтна состојба, односно постојеа само интереси за територија и тоа кај силите кои не беа на власт.

Востание е вооружен облик на политичка борба за решавање на социјална и национална обесправеност. Наводите дека во 2001 година имало востание на Албанците, во кое учествувале Турци и Роми кои се бореле за своите слободи и права не се реални, поради: тогаш Албанците преку ДПА како коалиционен партнер ја

2001 ГОДИНА: ВОЈНА, ВОСТАНИЕ ИЛИ КОНФЛИКТ?

успеа да ја изврши уставната обврска да го одбрани територијалниот суверенитет на државата.

Војната во Македонија се водеше во четири фази. Во првата тоа беше војна за територии, од формите на вооружена борба, главно, се водеа терористички акции и засилени психолошко-пропагандни дејства. Хавиер Солана и лордот Робертсон ја охрабруваа македонската влада "да не преговара со терористи". Мендус Тачи, втор човек во ДПА, изјави дека со терористи нема разговор и дека тоа се бандити. Во оваа фаза ОНА немаше меѓународна поддршка, но македонските сили не ја извршија уставната обврска и не го одбранија територијалниот суверенитет на земјата, кој беше нападнат од надвор, односно од Косово. Во меѓувреме се појавила и првите несогласности меѓу претседателот, односно врховниот командант на вооружените сили и претседателот на Владата.

Втората фаза почна откако силите на ОНА се стационираа во Македонија, ја запоседнаа бараната територија, а потоа ги променија целите. Имено, тогаш нивните цели еволуираа од борба за територија во борба за човекови права. Еволуирање настана и во односот на меѓународниот фактор кон ОНА, кој ѝ даде поддршка. Од тие моменти ситуацијата во Македонија беше во рацете на меѓународната заедница, а таа имаше свои интереси. Во такви услови ОНА и ма-

ниот фактор. Од тој момент војната беше диригирана, контролирана, насочувана и по постигнувањето на целите завршена. Рамковниот договор се покажа како политичка цел на Албанците и се појави како основа за изградба и развој на македонското мултиетничко општество. Очигледно со тоа се исполнети и интересите на меѓународната заедница. Последиците од оваа војна се изразуваат во човечки жртви, материјална и колатерална штета. Загинати: 153 лица, од кои 71 на македонска и 82 на албанска страна. Повредени: околу 366 полицајци, воени лица и цивили. Исчезнати: 12 лица од македонска и 11 од албанска припадност.

Настаните од 2001 година често се дефинираат како конфликт, со цел да се избегне поимот војна, кој наводно содржел дезинтегративни односи. Со тоа се избегнуваат и реалноста и науката. Под конфликт се подразбира состојба во која постојат некои спротивни т.е. антагонистички мотиви, настани и импулси најмалку меѓу две страни. Може да претставува и вооружен судир и тоа во услови кога едната страна ги минимизира, а другата ги максимизира вредностите на своите цели и ѝ ги наметнува на другата страна. Во таква состојба доаѓа до поголема затегнатост во која двете страни се заинтересирани за постигнување на својата цел. Ако страните се запрени, односно попречувани во остава-

претставуваа власта во Македонија, значи не беа национално обесправени; вооружените дејства почнаа со навлегување од надвор, од туѓа територија; учесниците во настаните не се бореа за преземање на власта, остана истата и по потпишувањето на Рамковниот договор, значи не им биле загрозувани социјалните права; безбедносни структури на РМ и на АРМ не беа еднонационални структури, во нивниот состав имаше припадници на сите национални заедници; ОНА, која подоцна се трансформира во ДУИ, во власта влезе по спроведените демократски избори. Според тоа, нелогично е настаните од 2001 година да се идентификуваат како востание, како револуција.

Поуките и искуствата од 2001 година нема да ни ја подобрат ниту сегашноста, ниту иднината, ако не ја согледаме вистината. Ако анализата се прави на поинакви поуки и искуства ќе донесе погрешни резултати. Ако тоа што се случи не можеме да го сознаеме, во иднина не ќе можеме нешто слично да спречиме. Најтешко е да се дефинира поимот војна, затоа што содржел дезинтегративни односи, а како последица од тие настани во државата се појавила: бранители, воени инвалиди, сирачиња, обвинети за воени злосторства, исплатени воени штети итн. На овие прашања треба да се даде соодветен одговор.